

(המשך מעמוד 19)

מארוקו ותוניס, לוב ומצרים, סוריה ועיראק, חלק מן החברה והתרבות של ארצות-מגרב ריבם. רק עליית הציונות, הסיכסוך הלאומי והמלחמות בארץ-ישראל, ששילבו את הר גשום משני הצדדים, יצרו עימותים.

דווקא מארוקו, אולי יותר מכל ארץ ערב בית מלבד מצרים ותוניסיה, היתה סובלנית כלפי יהודיה. מארוקו קלטה את המוני היהודים, שגורשיה מספרד ביהוד עם המוסלמים. כמה מגדולי-היהודות יצאו מערים כמו פאס ומכנאס. בית-המלוכה המארוקאי העתיק היה מגן-היהודים מימי-סיימיה. לא זה בלבד שהניח ליהודים להגר בהמוניהם, אלא שהיהודים הנתורים נהנים שם עד היום ממעמד שפיר, וכמעט עדיף.

הבאים לארץ לא הביאו עימם זיכרונות מרים. רק בארץ השתכנעו, בדיעבד, שהם באו מהגיהינום. במי ייחד השתכנעו בכך בניהם, שלא היו במארוקו מעולם. מניין באה תופעה זו?

ניצחון בגין

הדור הראשון של יהודי מארוקו, שבא בראשית שנות-המדינה, עבר טראומה קשה ביותר. השילטון בארץ היה כולו נתון בידי יהודי-אירופה. כמו כל מעמד שליט, עי צנ מעמד זה גם את המושגים התרבותיים. למארוקאי שבא לארץ נאמר שהוא פרימיטיבי, טיבי, עלוב וחסרת-רבות. יהודי מארוקו בכללם נפתסו כ"שוכני-מערב בהרייה-אלטלס" — גם אם היו סוחרים אמידים בקזבלנקה או מורייתכון בריבאט. כולם ביהוד נשלחו למעברות, ששקעו כניב החורף. תינתן להם טרירות, ונאמר להם לחפור בורות לעצי הקרן הקיימת.

כל זה נעשה בתמימות, בלי מחד-שבת יתרה. אולם הצלקות היו עמוקות ובנות-קיימא.

הדור הראשון של עולי-מארוקו סבל מכל הממלות של ציבור DECLASSÉ, ציבור שירד מנכסיו וממעמדו. הוא איבד את מסורתו ואימץ לעצמו את המושגים של השליטים. הוא למד לבוז לעצמו, לעדתו, למסורתו, לתווי-פניו, לצבעי-עורו, למייטא וללחניו. המיפשה התרופפה, שמכות האב נשברה. הציבור כולו נשאר במצב של דיסטאוריינטציה, על חורבות תרבותו שלו, מבלי לקבל תרבות אחרת.

במדינה מסוימת זה קורה לכל ציבור של מוצא. במגרב בארץ החדשה. אבל בנסיבות המיוחדות של הארץ, הטרואמה של עולי-המזרח היתה קשה פי כמה וכמה.

שום ציבור אינו יכול להיות לאורכי-מים כחלל ריק כזה. הרוח השני של עולי-מארוקו, שגדל בארץ, חיפש באופן קוחחני שייכות, בית. הוא מצא אותו בתנועת-החירות. **מנחם בגין, דמגוג גאוני, נתן ליהודי-מארוקו — וליהודי המזרח בכלל — בריוק מה שחיפשו. הוא הטיפ לאומנות קיצונית, רגשנית ופשיטנית. הוא גם הטיפ לשינאת המימסד האשכנזי השליט, שהיה מזוהה עם תנועת-העבודה.**

שתי העמות דברו אל לב הציבור המידרתי. הם שנוא את המימסד האשכנזי, שקיבל אותם כפי שקיבל, ששלח אותם לשכונות-עוני ולעיריות-פיתוח שכוחות-אל ונטש אותם. ובעיקר: הלאומנות נתנה להם תחושה של שייכות, תחושה של כוח. אמנם הווי-מקופחים, אמנם הם התייחסו אליהם כאל אוהבים ממדרגה שניה ("ישראל השניה"), אבל הם יכלו לשייך את עצמם לעם-ארונים, לאומה כוכבת ומנצחת.

ואם האשכנזים יכלו לתייחס אליהם כאל ערבים (כבדיחה המיוחסת לחיים-נחמן ביאליק: "אני שונא את הערבים מפני שהם מזכירים לי את הספרדים") — הרי שישנתם הערבים כאה להכריז קבל עם ועולם שהם חרוקים מן הערבים "הבוזיים" כמרחק מיורח ממערב. מצב-רוח קולקטיבי זה הוא שגרם ליהודי-המזרח לקבל את האגדה, תוצרת-אשכנז,

כאילו חיו בגיהינום בארצות-ערב, כשעה שיהודי-אירופה חיו חיי-גערדן בגרמניה וכפולין.

בך נדחפו המוני המזרחיים ליריעות הרות, והיוו את הבסיס האי-קמזרלי למסע-הניצחנות של הלייכרד 1977 ואילך. אידהיכות של תנועת העבודה להבין את התהליך הזה, ולא כל שכן להתאים את עצמה אליו, היא המרחיקה אותה מן היכולת להתאושש ולחזור. השינאה למיפלגת-העבודה, ולעומד בראשה, נשארה כפי שהיתה.

הדור השלישי

אריה דרעי מייצג את הדור השלישי של יוצאי-מארוקו, אף שהוא עצמו שייך לדור השני, בגלל עלייתה המאוחרת של מיפחתו. הוא זוכר לטובה את החיים במארוקו, ויתכן שזה מקל עליו לקלוט את החשי-הלב של הדור השלישי.

כי בינתיים קורה משהו בארץ. הדור השלישי של יוצאי-מארוקו מתאושש מן הטרואמה של האבות והסבים. הוא מסיים את בית-הספר התיכון, ומגיע בחלקו לאוניברסיטות.

חינת התוכן והסיגנון כאחד: הנושא (היחס לאש"ף) מורכב. אבל לי ברור דבר אחד — כשכיל הלגיט שלום צריך לדבר. ואם כבר דיברנו עם סאראט, שהיה אייב למימית-ישראל, ובמלחמת יום-הכיפורים אלפי ננים שלנו נהרגו והוא עשה את זה בדם קר, ואחר-כך דיברנו איתו והתכבנו איתו, אז אני לא מבין למה אי-אפשר לשבת עם אייב אחר — אם זה ערפאת ואם זה מישהו אחר.

דברים אלה, כתוספת לפסק-דין של עובדיה יוסף בזכות השלום והפירשה הטריטוריאלית, הם יותר מאשר רמז לבאות. הם הבאות עצמן.

השבד הצפון-אפריקאי

התהליך הזה כבר התחיל. בהמשכו הוא יביא לשינוי יסודי בנוף הישראלי. בשנים האחרונות התגבשה במדינה המסה של השבד הסורי-הצפוני אפריקאי.

משמאל לשכר: הציבור הוותיק, המבוסס כלכלית וחברתית, האשכנזי-ברובו, הריציונלי, ההומאניסטי והחילוני. מימין לשכר: הציבור של בני העולים החדשים, המזרחי-

לכן, לדעתי, הרבה עוד יצטערו על השיטות הרמקוסיות האלה. זה לא השילטון שהי עם רוצה. ואל תבין אותי, חלילה, שאני רוצה דיקטטורה. שילטון רק צריך לדעת מה העם רוצה ולעשות את זה בגדול, ולא כל חמש דקות בלבד. הוא אמר פלוטני ומה יגיד עיי תונאי זה או אחר. זה לא פולטי. זו בוכה כתי אטרון שמושכים אותה בחוטים, רק שלא רר אים פה את החוטים.

אין זה סוד שדרעי מאמין כי פסיקת הרב עובדיה יוסף תחולל מהפך עמוק ביחס הי-הרות המזרחית לשלום — מעין מהפכה מלמעלה, המבטאת את הרגשות היותר-עמור קיים בקרב הציבור למטה.

אין הוא מאמין כי רעיון השלום והשפירה יכול לנצח נגד הרות, נגד המסורת ונגד הרגשות של הציבור המזרחי. הוא מאמין שבי-תוקף מנהיגותו הרוחנית של הרב יוסף, תשתלב שאיפה זו עם הנמיות העמוקות ביותר של דת ומסורת.

הגל החדש

וזהו תיקווה גדולה. היא מתחברת עם התיקווה לשינוי כללי בקרב הציבור הישראלי כולו.

לא היה קל בתשמיש להבחין בכך. זו ציבור זה היה נתון במצב ספיר-זופרני. רגשות סותרים התנגשו בתת-הכרתו, ויחסו למתרחש היה לא-אחת פאתולוגי.

בסוף-תשמ"ט הוצג בטלוויזיה תרגיל רפואי בבית-חולים גדול. התנהגו היתה שאחת הערים הגדולות הותקפה ממלחמה כנשק כימי. על המירקע נראו עשרות "פגזעים", קורבנות של גארמרעיל, שהיו אמורים להתפתל ככאבים נוראים, כשרמיות בחליפות-מגן עתידניות רחצו אותם וניסו להקל עליהם.

זאת היתה תמונת המילחמה הבאה — אך הציבור הישראלי כולו התנהג כאילו אין קשר בין החלטותיו ומעשיו ובין הסיכוי שמילחמה זו אכן תפרוץ.

ציבור זה היה מסוגל להתרגש עד כדי דמעות כאשר נשרפו אלפי דוני-מים של חורש-בר, אך עבר באדישות במרמל וניספס חיות-בר, אך עבר באדישות של גמורה על הריגתם הלימומיות של ילדים וילדות בשטחים הכבושים.

ציבור זה עקב בציניות משועשעת אחרי הקטטות של שרים, שקיבלו החלטות גורליות למדינה, כשהמניע העיקרי שלהם הוא קידום אישי. הציבור התרגש יותר כאשר 22 גברנים לחמו על כורב במיגרש.

האנית-פארה, שמילאה מרי יום את העמור רים הראשונים של כל העיתונים, הפכה לי-שיגרה. הסיכום היומי של הרגעים ופצועים, התמונות המחרדות של פריצת חיילי צה"ל ליריות באישון-לילה, הידיעות על המתרחש כמתנהיגהסגר הענקי כמידבר הנגב — כל זה לא גרם להתרגשות אצל רוב רובם של אזרחי ישראל, אף שהדברים התרחשו במר-חק קילומטרים מעטים מבתיים.

אדישות חולנית זו היא סימטום של מחלה, המאיימת על כל היצירה הישראלית, המוסר הלאומי, צה"ל, הכלכלה. אולם וזהו תמונה כוכבת. היא מגלה רק מה שמתרחש מעל לפני השטח. מתחת לפני הש-טח מתרחשים דברים הרבה יותר חשוכים, שתוצאותיהם ישיפיעו על עתיד המדינה.

מאות אלפי ישראלים, בני כל השכבות והיערות, עוברים את בית-הספר של החיים, הם לומדים הכבושים, בית-הספר של החיים. הם לומדים שם מציאות, שאינה תואמת את אשר אומרים להם פוליטיקאים, פרשנים ודוברים רישמיים. הם נאלצים להתמודד עם מציאות זו, לעכל אותה ולהסיק מסקנות — למילחמת-ניצחון שלום.

תהליך זה יקבע את גורל המדינה בשנים הבאות. תבן שלבורחו של אריה דרעי יהיה זה חלק מכריע.

בגין

יבוסניסקי

הרצל

ברובו, העשירונים הנמוכים כסולם חברתי-הכלכלי, הלאומני, הדתי והמסורתי. תמונה זו של הנהג הישראלי, שמצאה את אישורה בכל ניתוח של תוצאות-הבחירות וב-כל מחקר סוציולוגי-מדעי, הטילה יאוש על מתנהיגהשלום. היא גזרה כלייה לא רק על תנועת-העבודה, המצטמקת מבחינה מדינית-רפאית, אלא גם על מתנהיגהשלום כולו. כי במפה כזאת, אין לו סיכוי.

אך אם המסה כולה אינה קבועה, אם הנהג החברתי הישראלי נמצא עדיין בשלב של שינויים גיאולוגיים קיצוניים, כי אז כל ההנחות האלה מופרכות.

הציבור המזרחי לא יצטרף לתנועת-העבודה, אלא אם יתחוללו בה שינויים שאין כיום אף להעלותם על הדעת. הוא לא יצטרף לתנועת-השלום הקיימת, שהיא עיליתנית ואשכנזית, ועל כן נמית, חסרת-התלהבות, וחסרת-שירים וסמלים. אין הציבור המזרחי מונענין בגיבורי-תיקשות אשכנזיים, בקרמוניקאטים שנונים, בהפגנות-ראווה אחת לשנה ובפזזה של "כמה אהננו יפים". **כאשר הציבור הזה כולו יישנה את יחסו לשלום ולערבים, הוא יעשה זאת בדרך משלו. תהיה זאת דרך ריגשית יותר, עמוקה יותר, קרובה יותר לערכיו ולמסורתו.**

כאשר פסק הרב עובדיה יוסף מה שפסק, והכריע למען השלום על פי סמכותו הרתית-ההלכתית, וורה הרב לבסיס קשים במנהג החילוני. המגמה היתה רצונית, בניין, אך איך יכול היה להסכים לדרך זו של גיבוש דעת-קהל? האם זה דמוקרטי?

על כך השיב דרעי עצמו, באותו ראיון עיתונאי: "ללכת ולהתנתן על-2000 חברי מרכז, ברימיצות, בריתות, חתונות — זה יותר דמוקרטי? איהו דמוקרטי?"

... כשאני מקבל על עצמי פסיקה ומרות של הרב עובדיה יוסף, שאין לו אינטרסים פוליטיים, זה לא דמוקרטי? לדעתי, זהו הפיררון היחיד. העם רוצה כשילטון. כל מיבנה הבריאה, הוא שלט ונשלט, אין מה לעשות. לא כל אדם נבון יקבל אחריות על עצמו. אדם רוצה שיקבל אחריות יהיה באמת שליט, ולא אדם שמגמגם ולא יודע מה לעשות.